

Đề bài

**Quê hương và con người
Việt Nam trong những
sáng tác của một số nhà
thơ trong phong trào
Thơ mới (1932 – 1945).
(Đề thi học sinh giỏi
quốc gia năm 1996,
Bảng A, đề 2)**

Bài làm

Quê hương và con người là những đề tài muôn thuở gần gũi và quen thuộc đối với mỗi nhà văn, nhà thơ. Từ văn học trung đại cho đến văn học hiện đại, từ thơ cổ cho đến thơ mới, quê hương và con người đã trở thành những hình ảnh khó phai mờ trong các tác phẩm của các nhà văn, nhà thơ. Chúng ta bắt gặp quê hương Việt Nam, con người Việt Nam trong chùm thơ thu nổi tiếng của Nguyễn Khuyến ở thơ ca trung đại và một lần nữa quê hương yêu dấu và con người cao quý lại trở về với chúng ta trong những sáng tác tiêu biểu của một số nhà thơ thuộc phong trào Thơ mới (1932 – 1945).

Phong trào Thơ mới ra đời ở nước ta vào đầu những năm 30. Người “đạo bản nhạc tân kì” cho thơ mới là thi sĩ Tản Đà, một con người tài hoa, khí tiết, ông được coi là chiếc cầu nối của thơ ca hai thế kỉ. Song người thành công sớm là nhà thơ Thế Lữ và người đạt tới đỉnh cao vinh quang nhất là Xuân Diệu rồi tiếp đến là Huy Cận, Nguyễn Bính, Hàn Mặc Tử, Lưu Trọng Lư, Thâm Tâm... Tất cả những nhà thơ của phong trào Thơ mới ấy đã góp phần cho một cuộc cách tân hiện đại của thơ ca Việt Nam. Chúng ta thấy hình ảnh quê hương và con người Việt Nam hiện ra ở thơ mới vô cùng thân mật, gần gũi, đáng yêu và đầy quen thuộc. Thơ ca cổ chịu ảnh hưởng rõ nét của thơ Đường với hệ thống những ước lệ, tượng trưng nên quê hương và con người Việt Nam ít nhiều mang dáng dấp của Trung Quốc.

Chỉ đến khi thơ mới ra đời, với sự vươn lên thoát khỏi những gò bó ràng buộc của xã hội, thay đổi quan điểm thẩm mỹ, cách nhìn, cách nghĩ, phá bỏ hệ thống ước lệ cổ điển của thi pháp văn học trung đại, quê hương và con người Việt Nam mới được nhìn theo đúng sự gần gũi và chân thật của nó. Quê hương thân yêu hiện ra với vẻ đẹp của thiên nhiên tràn trề nhựa sống. Trước cặp mắt “xanh non”, “biếc rờn” của thi sĩ Xuân Diệu, nó mới đẹp làm sao:

*Của ong bướm này đây tuần tháng mật,
Này đây hoa của đồng nội xanh rì,
Này đây lá của cành tơ phơ phất;
Của yến anh này đây khúc tình si,
Và này đây as chớp chớp hàng mi.
Mỗi sáng sớm thần Vui hằng gõ cửa;
Tháng giêng ngon như một cặp môi gần.*

(Vội vàng)

Hóa ra quê hương chúng ta vốn có vẻ đẹp dân dã, bình dị của sự sống đơn sơ. Vẻ đẹp ấy ở xung quanh ta chứ phải tìm ở đâu xa lạ? Quê hương – cao cả và thiêng liêng, thân thuộc và bình dị, chúng ta có thể bắt gặp ở bất cứ nơi đâu, bất cứ lúc nào trên đất nước này. Quê hương Việt Nam còn được

hiện lên qua thơ của Hàn Mặc Tử với nắng và gió. Với mái nhà tranh đơn sơ, gần gũi, lung linh sắc màu:

*Trong làn nắng ửng: khói mơ tan,
Đôi mái nhà tranh lấm tấm vàng.
Sột soạt gió trêu tà áo biếc,
Trên giàn thiên lí. Bóng xuân sang.*

(Mùa xuân chín)

Những hình ảnh, sự vật ấy đều hiện hữu xung quanh chúng ta tưởng chừng như đó là một sự lặp lại nhằm chán theo quy luật tự nhiên của nó. Nhưng không, qua con mắt của thi sĩ Hàn Mặc Tử. Đó chính là quê hương, là nơi mà con người đã sinh ra và lớn lên trong sự quyến rũ mê say. Có phải đất nước nào cũng có cái nắng như quê hương Việt Nam đâu? Có phải ở nơi nào cũng có được đôi mái nhà tranh lấm tấm vàng rất đặc trưng của Việt Nam đâu? Thế mới biết tấm lòng yêu quê hương, yêu đất nước của những nhà thơ trong phong trào Thơ mới sâu sắc đến nhường nào. Chúng ta biết rằng Hàn Mặc Tử là một con người bất hạnh, cuối đời luôn phải sống cách li với mọi người, bởi thế trong ông luôn có niềm khao mãnh liệt được giao cảm với quê hương, với con người. Và có phải chính vì thế quê hương trong thơ ông bao giờ cũng tràn đầy sức sống, tràn đầy hình ảnh:

*Sao anh không về chơi thôn Vĩ?
Nhìn nắng hàng cau nắng mới lên
Vườn ai mướt quá xanh như ngọc
Lá trúc che ngang mặt chữ điền?*

(Đây thôn Vĩ Dạ)

Quê hương Việt Nam qua bức tranh thôn Vĩ Dạ của xứ Huế sao mà xinh xắn thế, thơ mộng và trữ tình đến thế. Bằng những hình ảnh bình dị, thân thương như nắng hàng cau trong khu vườn mướt xanh như ngọc, nhà thơ cho chúng ta thêm yêu và trân trọng xứ Huế. Những bến sông trắng với con thuyền chở trắng gọi lên chất mộng, chất thơ nhưng cũng rất thực. Đây chính là tấm lòng của nhà thơ đối với quê hương, với thiên nhiên đất nước.

Trong những sáng tác của phong trào Thơ mới, rất nhiều bài thơ phác họa hình ảnh quê hương Việt Nam. Mỗi nhà thơ nhìn quê hương theo con mắt của riêng mình, theo cảm quan và cách nghĩ của mình. Nhưng điểm chung nhất mà chúng ta có thể nhận ra là quê hương đều được gọi ra từ những gì quen thuộc, không xa lạ với người đọc, khiến họ có thể đồng cảm, say sưa, đắm chìm trong mạch cảm xúc, trong cái nhìn của tác giả:

*Chiều mộng hòa thơ trên nhánh duyên,
Cây me ríu rít cặp chim chuyền.
Đổ trời xanh ngọc qua muôn lá,
Thu đến – nơi nơi động tiếng huyền.*

hay:

*Mây biếc về đâu bay gấp gấp
Con cò trên ruộng cánh phân vân.
Chim nghe trời rộng giang thêm cánh,
Hoa lạnh chiều thưa sương xuống dần.*

(Thơ duyên – Xuân Diệu)

Một chiều thu rất Việt Nam. Một khung cảnh thiên nhiên rất Việt Nam. Đó không phải là quê hương đó sao? Một đám mây bay, một cánh cò, một cánh chim... Tất cả đều là sự hiện diện hữu tình, thân thương của quê hương, đất nước. Không phải ngẫu nhiên mà Xuân Diệu đã đưa vào trong thơ hình ảnh của những cánh chim, cánh cò mà điều quan trọng hơn cả là nhà thơ đã gọi lên được những hình ảnh truyền thống của quê hương đất nước Việt Nam yêu dấu.

Ở nhiều góc độ khác nhau, từ một phiên *Chợ Tết* của Đoàn Văn Cừ, đến một *Chiều xuân* của Anh Thơ, một *Tiếng thu* của Lưu Trọng Lư... quê hương Việt Nam lần lượt hiện lên với vẻ đẹp muôn màu, muôn vẻ. Mỗi bài thơ đều chứa đựng một vẻ đẹp riêng có nét đặc sắc của nó. Có lúc quê hương hùng vĩ, tráng lên qua hình ảnh *lốp lốp mây cao đùn núi bạc* (Tràng Giang, Huy Cận), có lúc thì thơ mộng, hiền hòa với cảnh *trâu bò thong thả cúi ăn mưa* (*Chiều xuân*, Anh Thơ). Hình ảnh quê hương Việt Nam trong thơ mới bao giờ cũng rất đẹp và gọi cảm.

Hình ảnh của quê hương là vậy, còn hình ảnh của con người Việt Nam thì sao?

Chúng ta thấy con người Việt Nam vốn là những con người bình dị, đôn hậu, dịu dàng rất đáng trân trọng. Các nhà thơ của phong trào Thơ mới hầu hết đều miêu tả con người với những phẩm chất đó. Nếu như thơ ca cổ lấy thiên nhiên làm chuẩn mực cho cái đẹp, thì các nhà thơ mới lại lấy chuẩn mực từ con người. Con người trong thơ mới hiện ra rất rõ nét, chân thật, không bị che lấp bởi cảnh vật thiên nhiên như thơ xưa. Đây là con người trong thơ Xuân Diệu:

*Ta muốn ôm
Cả sự sống mới bắt đầu mơn mơn;
Ta muốn riết mây đưa và gió lượn,
Ta muốn say cánh bướm với tình yêu,
Và non nước, và cây, và cỏ rạng,
Cho chuếnh choáng mùi thơm, cho đã đầy ánh sáng,
Cho no nê thanh sắc của thời tươi;
Hỡi xuân hồng, ta muốn cắn vào ngươi!*

Con người ở đây là chủ thể của thiên nhiên, bộc lộ khát khao mãnh liệt, rất bỏng muốn ôm trùm sự sống. Qua đoạn thơ, chúng ta thấy hiện lên hình ảnh thơ rạo rực, hăm hở trong sự khát thèm vô tận trước cuộc sống căng tràn, muốn hưởng thụ bằng tất cả các giác quan của mình để thỏa lòng mong

ước. Hay trong một bài thơ khác, con người lại tựa như đứng ở góc độ chiêm nghiệm:

*Ít nhiều thiếu nữ buồn không nói,
Tựa cửa nhìn xa, nghĩ ngợi gì.*

Người thiếu nữ hiện ra với một dáng vẻ rất thơ. Cái buồn của con người ở đây cũng chính là cái buồn của Xuân Diệu tôi buồn không hiểu vì sao tôi buồn. Nó cũng thể hiện sự hòa hợp giữa thiên nhiên với con người. Cảnh buồn lây sang cả tâm trạng của miêu tả với tâm trạng khác. Giữa một buổi chiều thu huyền diệu, anh và em bỗng nhiên thấy có một cái gì đó hòa hợp, gắn bó với nhau, họ cảm thấy xích lại gần nhau hơn trước sự hòa hợp hữu tình của cảnh vật. Con người trong thơ Xuân Diệu thể hiện rất rõ sự thay đổi quan điểm thẩm mỹ của nhà thơ, ông đã đưa con người vào bức tranh thiên nhiên để tôn thêm vẻ đẹp của quê hương, đất nước.

Còn trong thơ Hàn Mặc Tử, con người Việt Nam được hiện ra qua vẻ đẹp của con gái xứ Huế, thanh thoát, dịu dàng, mà cũng đầy mơ mộng:

*Mơ khách đường xa, khách đường xa
Áo em trắng quá nhìn không ra
Ở đây sương khói mờ nhân ảnh
Ai biết tình ai có đậm đà?*

Chất tình của con người ở đây nhiều hơn chất hình. Bóng áo trắng của em đã trở thành một điểm sáng của bài thơ, mà cái “điểm sáng” ấy trong tâm hồn con người không dễ ai cũng có thể khám phá ra được. Người Việt Nam là vậy, e ấp, kín đáo, dịu dàng hầu như đã trở thành bản chất, không phơi bày ra bên ngoài một cách lộ liễu. Chính vì thế cho nên khi miêu tả con người, các nhà thơ thường khai thác vẻ đẹp ở góc độ tâm hồn. Hàn Mặc Tử đã thể hiện rất rõ sự tinh tế của mình khi miêu tả con người:

*Sóng cỏ xanh tươi gợn tới trời.
Bao cô thôn nữ hát trên đồi;
– Ngày mai trong đám xuân xanh ấy,
Có kẻ theo chồng bỏ cuộc chơi...*

*Tiếng ca vắt vẻo lưng chừng núi
Hồn hển như lời của nước mây...
Thăm thĩ với ai ngồi dưới trúc,
Nghe ra ý vị và thơ ngây...
Khách xa gặp lúc mùa xuân chín,
Lòng trí băng khuâng sực nhớ làng.
– Chị ấy năm nay còn gánh thóc
Dọc bờ sông trắng nắng chang chang?*

Con người hiện ra đậm đà chất chân quê, thôn dã, rất vô tư trong hình ảnh *bao cô thôn nữ hát trên đồi*; với tâm hồn tinh tế, nhẹ nhàng rõ nét trong *tiếng ca vắt vẻo*, với tiếng *thầm thì với ai ngồi dưới trúc*. Rồi cuối cùng là tiếng lòng chân thực của nhà thơ trước *mùa xuân chín*, trước quê hương, trước con người. Liệu người thiếu nữ xưa có còn *gánh thóc dọc bờ sông vắng nắng chang chang* nữa hay không? Con người ở đây đáng quý biết bao, chắc hẳn phải có một mối lương duyên giữa nhà thơ với cuộc đời, với con người nên ông mới để lại cho chúng ta những hình ảnh đầy sức gợi như vậy.

Còn trong thơ Nguyễn Bính, nhà thơ của thôn quê Việt Nam, con người được phác họa và miêu tả với nét đẹp rất quê mùa, rất trong sáng, dịu dàng và thanh khiết. Con người Việt Nam trong thơ ông là những cô thiếu nữ chân quê chưa vương vẩn bụi đời:

*Em là con gái trong khung cửi,
Dệt lụa quanh năm với mẹ già
Lòng trẻ còn như cây lụa trắng,
Mẹ thời chưa bán chợ làng xa.*

(*Mưa xuân*)

Cô thiếu nữ ở đây có một vẻ đẹp thuần khiết, trong trắng, đúng là một con người thôn quê Việt Nam. Và ở trong thơ Nguyễn Bính, con người cũng tế nhị, chân chất, dịu dàng:

*Thôn Đoài ngồi nhớ thôn Đông,
Một người chín nhớ mười mong một người,
Gió mưa là bệnh của giời,
Tương tư là bệnh của tôi yêu nàng.*

(*Tương tư*)

Vẻ đẹp ấy chỉ có ở con người Việt Nam, quê hương Việt Nam thân thiết.

Qua một số những sáng tác tiêu biểu của một số nhà thơ trong phong trào Thơ mới, ta thấy quê hương và con người Việt Nam hiện ra thật gần gũi, chân thực, sống động và gợi cảm. Bằng những con mắt, giác quan nhạy cảm, những nhà thơ mới đã cho chúng ta hiểu thêm về quê hương, về con người, giúp cho chúng ta thêm yêu cuộc sống và quê hương mình. Quê hương Việt Nam càng tươi đẹp, thân quen, cao cả và thiêng liêng bao nhiêu thì con người Việt Nam càng bình dị và sáng ngời bấy nhiêu. Điều đó cũng giúp chúng ta hiểu vì sao đề tài về quê hương và con người Việt Nam đã theo suốt chiều dài lịch sử văn học. Và những sáng tác viết về đề tài đó đã trở thành tiêu biểu trong phong trào Thơ mới này. Chúng ta cảm phục biết bao tấm lòng của các nhà thơ đã cho chúng ta một cái nhìn mới về quê hương và con người đất Việt.

Bùi Thị Giáng Hương

Trường phổ thông Dân tộc nội trú tỉnh Hòa Bình (Bài đoạt giải nhì)